

Politicorvm Libri Decem

Contzen, Adam

Colonia, [1621]

Cap. XX. Princeps legibus astringitur.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95437](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95437)

illis enim cum vilis sit, ceteris inutilis erit. Plerumque eximium commodum partis, in totius damnum redundat. Videndum an sit consuetudo ex malis moribus orta; nam ut ex malis moribus bonæ leges, ita prauæ consuetudines oriuntur. Hinc bonæ leges plerumque malis moribus oppositæ graues videntur, & per consuetudines tollendæ illis, qui suis moribus, quam legibus publicis malunt viuere. Verbi gratia. Consuetudo est Ecclesiarum multarum, ut vno, alteroue anni die, si quis adsit, corpus ut vocant, accipiat, quamuis reliquo tempore Ecclesiam ne quidem spectarit. Consuetudo illa orta est ex pluralitate beneficiorum, hæc ex auaritia, ideo consuetudo merito suspecta est.

Suspecta consuetudines.

Cum pluribus, præsertim Ecclesiasticis legibus consuetudo repugnat, suspecta est. Ilidorus in Synonym. cap. 16. Consuetudinem, ait, legibus cedere; sed de praua agere videtur. Nam prauus usus ratione superatur, & lege. Et distinct. 11. cap. 2. Usus auctoritatis cedat, prauum usum lex & ratio vincat. Et can. 4. Consuetudinis usus, longè non vilis auctoritas est, verum non usque adeo sui valitura momento, ut aut rationem vincat aut legem.

Consuetudo pro lege est.

Quod verò canon. 5. docet inuolabilem esse consuetudinem, quæ nec sacris canonibus, nec humanis legibus obuiare monstratur, id de priuatis consuetudinibus, & non præscriptis accipiendum, nam sacros Canones rerum indifferentium mutare posse constat, ut distinctione 12. cap. 7. In his rebus de quibus nihil certi statuit diuina Scriptura, mos populi Dei, & instituta maiorum pro lege tenenda sunt. Et sicut præuicacatores diuinarum legum, ita contemptores Ecclesiasticarum consuetudinum coercendi sunt.

Consuetudo iniusta.

§. 7. Consuetudinem studiosè explorandam censeo; ut si mala sit, antequam corroboretur possit aboleri. Nam initia fere à malis habet, qui enim consuetudinem, quæ aduersum leges est, inchoant, sine dubio violanda lege peccant. Consuetudo itaque bona ortum habet à transgressione legum, & inobedientia. Leges è contrario à consultatione, à Senatu, à Principe. Quod cum ita sit præcipue est consuetudo periculosa in Ecclesiasticis, si canones de medio tollat.

Contra canones consuetudines vitiosæ.

In ciuilibus enim facilius incipit lex esse iniusta, ac proinde rectius mutatur, nec mutatio ejus à malis moribus initium semper habet, cum materia in plurimis sit talis, quæ ad mores non pertinet. At canonice leges cultum diuinum, moresque, respiciunt, fundamenta, & rationes habent ex Scriptura, & Apostolicis sanctionibus, seueritatem etiam & vitæ integritatem exigunt, ut fere consuetudines contrariæ vitiosæ sint; quia leges Canonice multo pauciores ad iaphoræ sunt, quam ciuiles; quapropter consuetudinum accuratius est examen in sacris, quam profanis.

Canon legitur vnde distinctio 44. Pro reuerentia Dei, & Sacerdotum id vniuersa sancta constituit Synodus, ut (quia solent crebro mensis ociosa fabula interponi) in omni Sacerdotali conuiuii lectio diuinarum Scripturarum miscatur. Per hoc enim & anime edificantur ad bonum, & fabula non necessaria prohibentur. ita Concil. Tolcan. 3. cap. 7. Nunc lex illa pulcherrima contraria consuetudine abrogata est, dissimulante Pontifice, & Episcopis; nec tamen vilis est, qui non præferat consuetudini tam sanctam legem; nec dubium, quin illi, qui primo legem violarunt deliquerint.

Consuetudinis itaque quæ contra legem est, pudentia plerumque initia sunt, à deteriore ciuitatis parte introducta, præsertim in rebus Ecclesiasticis, quæ ab initio optimè constitutæ fuerunt.

Omnino enim diuersa est ratio terrænæ ciuitatis, quæ à paucis incipit, paulatim experientia, doctrina, aliarum exemplo leges antiquas, barbarasque emendauit, & Ecclesiasticæ quæ à Christo, Apostolisque instituta viuendi præcepta optima in ipsis primordiis habuit, nec facile mutationem, nisi in deterius fecit.

Consuetudines sanè quæ ex traditione manarunt seriò custodiendas censuit Basilii Magnus de Spiritu sancto, locum adscribam, quia etiam in decretum translatus est, distinct. 12. c. 5.

Dogmatum & institutorum, quæ in Ecclesia seruata sunt, alia quidem habemus ex doctrina, quæ literis consignata est, alia vero ex Apostolorum traditione ad nostram transmissa, in mysterio recepinus, quæ utraq, eandem vim ad pietatem habent: atq, his nemo sane contradixerit, qui vel exigua legum Ecclesiasticarum peritia sit præditus: nam si agrediamur ea quæ non scripto, sed tantum consuetudine constant, repudiare imprudentes Euangelio, & quidem in præcipuis ipsius partibus officiemus: vel potius ipsamet instituta ad inane quoddam nomen redigemus. Exempli causa (ut quod primum maxime, commune est primo loco commemorem) eos qui in Domini nostri Iesu Christi nomine spem posuerunt, figura crucis signari, equis scripto docuit? dum oramus ad orientem Solem conuerti, ecquæ nos literæ docuerunt? Verba inuocationis, cum panis Eucharistie, & calix benedictionis offertur, quis ex Sanctis Patribus, scripta nobis reliquit? Non enim ius contenti sumus; quorum Apostolus & Euangelium mentionem fecerunt; sed alia quoque, cum antea, tum post, dicimus, utpote quæ magnum momentum ad ipsum mysterium habent, doctrina non scripta, sed tradita eruditi. Benedicimus aquam Baptismatis, & oleum unctionis, atq, illum ipsum prætereā qui baptizatur, ex qua Scriptura? nonne ex occultæ, & mysticæ traditione? Quid? ipsam olei unctionem qui sermo scriptus docuit, quod homo ter mergendus sit, vnde accepimus? Abrenuntiare Satana atq, Angelis eius & reliquis omnia quæcūq, in Baptismo obseruamus, quæ Scriptura iussit? An non hæc ipsa minime vulgata, sed secreta doctrina, quam quicquid, curioſo silentio Patres nostri custodierunt? Probe quidem illi intelligentes, mysteriorum maiestatem taciturnitate seruati.

Traditiones seruandæ.

Concludam aurea sententia Nicolai Papæ ad Hincmarum Remensem Archiepiscopum. Mala consuetudo, quæ non minus, quam pernicioſa corruptela vitanda est, nisi citius radicitus euellatur in priuilegiarum ius ab improbis assumitur, & incipiunt præuicacationes, & variæ præsumptiones celerrime non compresse pro legibus venerari, & priuilegiarum more perpetuo celebrari. Oraculum est, quod in dies impletur.

Ex malis consuetudinibus pessima leges.

CAPVT XX.

Princeps legibus astringitur.

§. 1. MIHI Theologi & Iurisperiti hic non tam diuersa sentire, quam verbis alijs, atq; alijs vti videntur. Res enim ut mihi videtur minime dubia esse potest, quam idcirco paucis.

1. Omnis Princeps, atque adeo Respublica diuinis legibus, & naturalibus non minus, quam subditi in conscientia astringitur. Imo contra eas veniendo, quia conspectius crimen est, & exemplo plurimum nocet, grauius peccat, quam subditi. De illa lege rectè Plutarchus de regno. ὅτι ἐν βίβλοις ἔχω γεγραμμένον, & δε ποιεῖν τοῖς ἀλλοῖς ἐμὴν ψυχὴν ὡς αὐτῶν λόγος, αἰεὶ συνοικῶν, καὶ ἀρχὴν φυλάττειν, καὶ μήποτε τῶν ψυχῶν ἐὼν ἐρημὸν καὶ ἄεμονος. Lege illa viuendum, quæ non in libris extrinsecus scripta est, nec in tabulis, sed quæ animæ insita est ratio,

Dei lex omnem tenet obnoxios.

semper cum eo habitans & custodiens, nec unquam animam absque sui custodia, curaque relinquens.

Princeps non cogitur.

§. 2. Cum in lege sit potestas directrix, & coactrix, Princeps nec ad legem naturalem, nec civilem obligatur potestate coactrice. Ratio est in promptu; Quia potestas illa ab externo est, contra inuitum; at nemo subditorum potest Principem cogere, quia legitimam auctoritatem in Principem non habet. Nec seipsum cogere dicitur, sed sponte facit, quod suo arbitrio facit. Externus vero Princeps multo minus id potest, quia par in parem non habet potestatem.

Placet igitur aliquem esse in Republica, qui metu pœnæ nullo leges obseruet. Sine metu pœnæ humanæ, non diuinæ. Quicquid enim in Principe metuunt subiecti hoc à Deo illi expectant.

Rex peccator non puniendus legibus.

§. 3. Princeps violando diuinas leges pœnam incurrit, & obnoxius redditur æterno supplicio, non tamen temporali pœna ex legibus puniatur. Legis diuinæ præscriptum. *Qui iuderit sanguinem, fundatur sanguis eius.* Et, Deuteronom. 22. 22. *ut uterque moriatur, adulter & adultera.* Dauid Rex, & facinus & flagitium commisit, adulter vxoris, interfector mariti, pœnam Deo debuit, sed tamen secundum legem non dedit, non quia reus non fuit, sed quia defuit executor. Nec enim seipse accusare, aut noxæ tradere debuit; sed iudicium diuinum expectare, quod fecit.

Cum enim non haberet superiorem, à quo legitime puniretur, Ideoque nulli ad sustinendam pœnam parere cogeretur, ad pœnam illam non nisi ex speciali mandato obligabatur.

Lex enim data est Magistratui, ut ordinaria potestate, audita causa, homicidam, & adulterum occidat. Non ut ipse homicida, & adulter se sponte iudicio sistat, aut mortem adferat. Eadem igitur libertate & Reges fruuntur, eaque sit, ut ab homine puniri non possint.

Quasdam pœnas subire tenentur Reges.

§. 4. Princeps pœnas quasdam diuinæ legis subire tenetur, quæ alios etiam communiter tenent, suntque tales quæ Principem non dedecant, nec alienam vim requirunt, quæque sunt, leges potius, quam pœnæ, quamquam pœnam contineant. Nam in veteri Testamento pro peccato suo victimas destinatas tam Reges, quam populus offerre tenebantur; nam in hisce vnusquisque suæ pœnæ executor erat. Quæ an fuerit proprie inuitorum, aut proprie pœnæ non disputo.

Nec sanè expedit, constitui in Republica, qui Regum scelera puniant; hinc enim odia, & bella. Nam si deliquisse Rex se nouit, omni potentia pœnam euadere nitetur, plusque malierit ex timore pœnæ, quam delicto; iustum esse facile est, cui vacas peccatus metu, si meruit, morte eorum quos timet, securitatem præstabit sibi.

Nemo sit regum vindex nisi Deus.

§. 5. Ciuium legum pœnis teneri Principem aliquando arbitror, aliquando ea liberum esse. Pœna tenetur cum delictum in alterius damnum vergit, vel pactum tacitum est interpositum.

Et quidem de pacto non est dubium; Hæc enim præcipua Principis virtus est, stare pactis conuentis; cum vero pœna aut satisfactio pactis exprimitur, non minus Principi, quam priuato subeunda est.

Pœna cum in debitum cedit obligat Principem.

Nam in debitum illa res cedit. Verbi gratia. Iure communi donationes inter conjuges vitæ sunt, illæ scilicet per quas donatarius redditur locupletior. Princeps illa lege tenetur, & si negligat restituere, in conscientia cogitur; quia ratio legis multo magis in Principe valet; nam & eblandiri potest, & si negentur petita ab vxore, majus me-

tuendum est malum. Ita leges: *π. titulo de rebus dubijs. l. si inter virum. Causa est ne mutuo amore inuicem spolientur, donationibus non temperantes, sed profusa liberalitate erga se abutentes.* Atque hac ratione lex obsepfit lubricas ad paupertatem vias. Hic Princeps quoque restituere tenebitur, ut legem impleat. Et ad hoc tenetur iure naturæ, & iure communi, quo vxorem ducere cœsetur. Nam quis vir honestus filiam Principi daret, si non communi lege illam duceret?

Deinde quicquid conceditur per modum pæcti, dandum est; & pœna, cum est in præjudicium tertij, pendere debet. Exemplum est; In sylua communi Principi & nobilitati, nemo venatur, nisi autumnino, si fecerit biennio careat iure venandi, Princeps ante tempus constitutum venatur, nihil capit, nec feras terrendo fugat, nullum itaque factum est damnum; quia tamen lex est communis ex pacto abstinebit biennio à venatione.

Ex pacto pœna debetur.

Deinde cum pœnæ omisio in aliorum detrimentum vergit, pœnam cogitur exsoluere. Tum enim ratio naturalis, quæ vetat violando legem alijs molestum esse, & nocere, cogit satisfacere. Si enim tutoris est iudicem facere, l. fin. arbit. Tutel. c. quig, id negligit, ille infamis est, nec testator remittere potest, Princeps si tutelam suscipiat, etiam inuentarium facere; & si ex eo non facto damnum sequatur, pupillo satisfacere debebit.

Deinde constringuntur pro satisfactione fidei iussores, affirmatores, & nominatores tutorum, interdum quoque Magistratus, qui idoneos non admittunt tutores. In his igitur iure naturali obligatur; si enim coëgit Tutores satis dare, rem pupilli saluam fore, se omni pœna exemit, si legem non seruauit, qua pupillus damnum fecit, sibi imputet.

Magistratus interdum satis dare cogitur.

Si nullum est detrimentum tertij, Princeps pœna legis non tenebitur. Veritæ sunt propinationes Germanicæ, Anno 1500. 1530. 1548. Augustæ. Anno 1512. Colonia, Anno 1577. Francofurti; statuamus pœnam esse positam, ut qui propinauit, vel qui alterum, aut sese inebriauerit, vini sextarium Ptoxtrophio offerat. Princeps propinauit citra suam, aut alterius ebrietatem; pœna non obligatur, quamuis culpam contraxerit.

Nam nulla injuria tertio infertur, ut ex eo cogatur pœnam pendere, nec iudex eum cogere possit, test. Nemo ligatur nisi à proprio iudice. c. at si Clerici de iudicijs. At in sua causa contra se iudex esse non tenetur. Grauius tamen peccat, & Deo puniendus relinquitur. Nec decoquit illi creditor, lento irrepent agmine pœnæ. Et curæ dolores laqueata circum tecta vagantes, efficiunt miserum.

Princeps subditum, Principem puniunt Deum.

§. 6. Princeps obligatur ciuili ter lege sua, ideoque stare debet contractibus, quorum valor est ex solo iure ciuili; Itaque & contra eum præscribere potest subditus, teneturque illi rem permittere. Ciuilis autem obligatio non est necessario coactiua.

Dirigit non cogit regem lex.

Nec vis directiua tamen sine coactiua inanis est, neque Respublica magnopere grauatur. Primo, quia grauiter obligat conscientiam. Deinde quia non est causa Principi, cur in paruis fallere velit. Nam ubi optimates, vel populus clauum Reipublicæ tenent, singuli cogi possunt. Denique non magnum est detrimentum in vnus libertate; Respublica videat, ut talem eligat, cui cum plurimum licet, minimum libeat.

§. 7. Denique lex ciuilis tam propria, quam antecessorum, quam diu manet, (potest enim eam Princeps iusta de causa abrogare) Principem vere, & in conscientia alligat, si modo res præcepta sit Principi, & populo communis, quædam enim leges soli plebi,

Consensum
Principis
legibus ob-
ligat.

plebi, quædam nobilitati scribuntur. Verbi gratia, si iusta rerum precia statuantur, aut pondera, & mensuræ, non potest fiscus Principis ea carius vendere, aut leuius pondus instituire. Eadem ratio est in moneta, cuius precium cum Principis lege taxatum est, non potest jactare numerum, ut precium minuat, aut exaggeret. Maneat igitur firmum ac fixum. Pareto legi, quisquis legem sanxeris.

Princeps do-
ceat, & mō-
strer serua-
re leges.

Ex vi legis & natura hæc obligatio oritur. Iura enim docent lege Principem obligari, legis igitur vi, & ratione obligatur, non aliunde duntaxat. Ita distinctione 9. cap. 2. Iustum est Principem legibus obtemperare suis. tunc enim iura sua ab omnibus custodienda existimet, quando & ipse illis reuerentiam præbet. Principes legibus teneri suis, nec in se conuenit, posse damnare iura, quæ in subiectis constituunt. Iusta est enim vocis eorum auctoritas si, quod populus prohibent, sibi licere non patiantur.

Si hoc iustum, & consequenter contrarium iniustum, non aliunde nisi à lege iustum; lex enim constituit medium iustitiæ, tam in Rege, quam in populo. Sic etiam in cap. Non liceat Papa. 17. quæst. 1. & jure civili, Codice de legibus, & Constitutionibus Principum, l. i. tit. 14. Digna vox est maiestatem regnantis, legibus alligatum se Principem profiteri. Adeo de auctoritate iuris nostra pendet auctoritas, & reuera maius imperio est, submittere legibus Principatum, & oraculo præsentis edicti, quod nobis licere non patiamur illis indicamus. Datum 3. Idus Iunii Rauenna Florentino & Dionysio Cos. 429.

Et l. 3. 1. de testamentis. Proprium Imperatoris est legibus viuere. Et optime Cato: Patere legem, quam ipse tuleris. Et l. 23. 7. de legatis.

Lex est Rex
regis.

Quod enim quisque juris in alterum statuerit, eodem ipse vtatur. ad prætor. edictum. Iustum est Principem suis obtemperare legibus. Vere Plinius in Paneg. Non est Princeps supra leges, sed leges supra Principem. Et Ambrosius Epistola 32. ad Valentinianum. Quod cum præscripsisti aliis, præscripsisti etiam tibi: Leges enim Imperator fert, quas primus ipse custodiat. Apud Imperatorem plus iustitia, quam licentia valet, ut sapienter Symmachus. Quin & illud verè; Principem legibus solutum non esse, sed videri. Itaque cum dicitur ἐπὶ τοῦ νόμου εἶναι, de pœnis solis accipiendum est. ἀμαρτὴν ὅς δ' ἂν καὶ ἄλλοι. Peccatis enim pœnas non dat.

Magno est dignus supplicio, si non mdo dignitatem, sed etiam instrumenta virtutum subdat vitiis, sed hoc tolerandum est, quia vindicari, nisi à Deo non potest; nam & aliorum multiplicia delicta tolerantur, qui legum seueritatem eludunt.

Potestas à
iure est, ideo
& iure vti
debet.

§. 8. Etiam Respublica Principem legibus obligat; nam reuera cum legem communem toti Reipublicæ promulgat, se etiam simul comprehendit, & voluntate publica eidem sese subicit. Principis enim auctoritas à iure dependet, ideoque quicquid statuerit iusta causa moueri præsumitur. Intelligitur enim illa analogia, & conformitas, ne caput dissimile sit reliquo corpori. Quam enim absolum esset, tota vrbe inditum esse jejuniū & temperantiam seruari? in sola aula genialiter Principem viuere?

Monstrum
est Princeps
bonis legi-
bus regens,
si male ipse
vivas.

Cum igitur Respublica in legibus omni parti & capiti communibus non possit legitima ratione Principem eximere, necessario etiam sua lege tenebitur; quia contra rectam est rationem, ideoque legem naturalem, quæ est recta ratio, est, caput Reipublicæ corpori non conuenire. Cur enim alligent opera grauiā subditis, ipsi autem digito nolint ea mouere? Hinc etiam intelligimus leges Ecclesiasticas non esse aliis imponendas, nisi & ipsi legislatores teneri illis velint.

§. 9. Quia vero ad jus naturale pertinet obseruatio legis latæ, rectè docet Soarez libro 3. de legibus cap. 35. eam à Deo præcipi. Respondeo igitur Deum qui est principalis autor huius potestatis, illam conferre sub conditione prædicta, & non aliter, & hoc ipsum colligi ex ipsamet ratione naturali absque alia reuelatione, vel pacto humano. Declaratur in hunc modum: nam omnis potestas legislatiua est à Deo principaliter, vel immediate, ut in potestate Ecclesiastica, vel mediante Republica, ut in civili. Unde licet homo immediate legem ferat, in eo actu segerit, ut minister, & dispensator Dei, ut ex Paulo in superioribus attulimus, ergo intentio, & voluntas Principis ferentis legem, debet conformari intentioni Dei dantis potestatem; imo efficacia legis ad obligandum magis pendet ex intentione Dei, quam particularis legislatoris. Deus autem non solum, ut autor gratiæ, sed etiam ut auctor naturæ vult, legislatores humanam non habere potestatem ad ferendas leges, nisi cum vniuersali obligatione illarum, qui totam Rempublicam, ut constantem ex corpore, & capite comprehendat; ergo. Probatur minor ex ipsa necessitate communis boni, ad quod hac potestas ordinatur; datur enim in edificationem, non in destructionem. Quod autem ad huiusmodi bonum commune pertineat potestatem hanc ita esse datam Principi, ut licet in voluntate eius sit legem ferre; si tamen feratur, vniuersalis sit, & ipsum comprehendat, declarant sufficienter testimonia Scripturæ & rationes adductæ, & communis consensus non solum Patrum, sed etiam Philosophorum propter quam causam dixit optime Aristoteles 3. Politic. cap. 7. circa finem; legem debere in Republica dominari. nam (ut ibi rectè explicat Diuus Thomas) dum non occurrat sufficienter ratio excipiendi aliquid à lege, etiam ipse Princeps debet illi subiaci, & secundum illam legem vel operari, vel iudicare, quia alias inutilis redditur lex, & Respublica perturbatur.

Deus Prin-
cipem legib.
obligat.

Lex inutilis
redditur nō
si secundum
eam iudi-
catur.

Si igitur Princeps immediate à Deo potestatem habet ferendarum legum, ergo & ea conditione, ut secundum rectam rationem ferat; si mediate à Deo, media Respublica, ab illa etiam accepit limitatam potestatem, ut ipse censetur obligatus à Deo, & à Republica.

Itaque obligatio est ex lege positiua, & naturali; quamquam verò ferre non teneatur legem, constituta tamen ea obligatur. Atque hoc est, quod dicitur, Lex est communis sponsio ciuitatis. Errant igitur, qui cum dicunt, legem imperare Principibus, intelligendum non de legescriptis, sed naturali; nam lex naturalis, & scripta Principem subicit. Modo ea sit illius materia, quæ ad Principem etiam pertineat.

Communis
sponsio ci-
uitatis ob-
ligat, & ca-
pit ciuita-
tū.

Atque hinc facile soluantur illa, quæ pro licentia Regum contra leges disputantur. Cum aliqui Principes majores legibus esse asserunt. Cum ajunt legislatorum intentionem non esse, ut se legibus subijciant.

Cum ajunt legem esse opus Principis, differentiam esse inter dantem & accipientem. Hæc enim ipsi qui dicunt satis ostendunt firma non esse. Nam posita lege, debet esse legislatoris ea voluntas, si recta est, ut legibus subdit; hoc enim à Deo statutum est, & juris est naturalis; differt autem à legislatore Deus, & Respublica.

Cum Prin-
cipis legib.
eximan-
tur.

Lex est opus Principis, & Princeps est animata iustitia, sed opere suo imprimis obligatur; sic & notum est opus vouentis, & tamen violari votum non potest. Certè qui hæc obijciunt, legibus tamen Principes obligant; ut Gregorius Tolentan. libr. 7. cap. 20. §. 34.

Sed & leges, quæ stabilierunt Principatum, ut de successione primogeniti, de prohibita dominiorum alienatione, de exclusione seminarum à successione regni, ut de aliis non possunt à Principibus per legem ad Principatum peruenientibus rumpi & infringi, nisi & regni & Principatus

Leges neces-
sario ser-
uanda.

qualitas & status perueratur, nec qui Principatum obtinere voluerit mutata lege regni, potest euadere titulum tyranni, quia prater legem usurpabit Principatum. Quare cum Samuel primum Regem iussu Dei elegit in Israel Saulem, locutus est ad populum presente Rege, legem regni, & scripsit in libro & reposuit coram Domino. Atque Plato. Probabile inquit est Regum maxime hunc morbum esse, qui superbe propter delicias viuunt, quod plus quam leges contenderent posse voluerunt nec in eo concorditer permanserunt, quod verbis & iureiurando laudauerunt, unde seditiones orta sunt. Sic per pares Francia declarata sunt irrita, apud Tricasses seu Troye en Cha paigne pacta inita inter Regem Carolum Sextum, & Henricum Quintum Regem Anglia, quibus placuerat natos ex Margareta filia Caroli Sexti & Henrico Rege Successores in regno Gallia excluso Carolo Septimo, quia essent facta contra legem Salicam, quae fundamentalis est regni Gallia. Exemplum etiam erit in lege electionis Imperatoris, quam peruertere non licet, ei qui dici voluerit legitimus Imperator. Et hanc si quis velit sua temeritate & viribus inuicere, atque electorum & Summi Pontificis in ea auctoritatem conuellere, vel parum proficiet, vel strages propemodum innumerabiles excitabit: Item, si quis electionis Summi Pontificis leges contemnens, ad electionem properet; totam Reipublicam Christiane quietem schismatibus conturbabit, in summa de aliis id ipsum collige Principibus, in quibus si quis pro arbitrio leges voluerit successionis vel electionis infringere, futurum est nullam Rempublicam fore firmam, tutam aut probis legibus aut moribus conseruandam: neque aliud vniuersus erit orbis, in quo talia innouabuntur, quam spelunca latronum, & lerna malorum, & omnia vi potius, quam iustitia aguntur.

Leges eligendi non potest mutare Princeps.

Princeps docet violare leges.

Deum quomodo leges principi subiecit.

Nunc si quæram cur Principes legem de primogeniti successione mutare non possint: si externas causas adducant; Turbas, scandala, & similia, fieri poterit, ut nec seditionem, nec offensiones efficiat primogeniti præteritio. Causa igitur est communis Reipublicæ sponso & Dei voluntas.

§. 10. Non possunt leges esse stabiles, nisi à Principibus firmentur; neruus autem & vinculum legis est vsus. Tot bonis & seueris legibus verita est in Germania propinatio, nunquam in populum modestia induci potuit; quia in aulis Principum aliquorum manet ad æquales propinationes coactio, quorum ebriosa insania omnem legis vigorem exstinxit: & illa ipsa comitia, quibus sobrietas sancita est, ebriorum vocibus personuerunt. Captiue Princeps Flaminia & Æmylia auctorum memoria tulerunt leges, magnis poenis sancitas, quas tamen primi ipsi prætergredebantur, cumque neglectui haberentur, magnusque esset numerus præuicatorum, grauissimas multas exigebant. Improbi tyranni illi fuere, nam & leges male ferebant, & pejus transgredebantur, pessime verò puniebant eos, qui violassent, exemplo tamen suo, quantam vim Principum vita in legum custodia haberet, ostenderunt. Ita sane est: vere dixit Laurentius Medicæus. Talem esse ciuitatem, quales Principis mores.

§. 11. Solent illi etiam, qui Principem lege eximunt, tueri sententiam suam, Nouell. 105. Omnibus autem à nobis dictis, Imperatoris excipitur fortuna, cui & ipsas Deus leges subiecit, legem animatam eum mittens hominibus, eo quod Imperatori quidem iugis, & indefinens consularis omnibus ciuitatibus & populis & gentibus, in singulis quæ placent distribuendi, aduenit.

Equidem hac ex ea lege nihil conficitur, scribit enim Imperator Strategio Comiti sacrum largitionum, & sumptus Consulum moderatur, nimum enim excreuerant; ratio legis ne honor ille visitatus, & optimis viris dari solitus, rem eorum minueret.

Difficultatem verò nullus habebit horum, qui ad consularis veniunt honorem, si mediocrem ita faciens expensam in omni tempore fiet. Et omne quicquid hactenus consularis habentes honorem, & ex foro tue celsitudinis, & ex gloriosissimis prædictis nostris, aut etiam aliunde per munificentiam nostram percipiebant, & nunc eis dabimus, ab eis quidem faciendas expensas abbreviantes, à nobis autem largitatem non minorantes, omnibus autem à nobis dictis, Imperatoris excipitur fortuna, cui & ipsas Deus leges subiecit, legem animatam eum mittens hominibus.

Largitiones consularum moderatur Imperator.

Hinc primum respondeo; Legem eam ex eo genere esse, quæ communis Principi & populo non sit. Nam ad leuandas expensas priuatorum pertinet, ne ex honore capiant detrimentum; Respondeo secundo. Legem non patere latius, quam rationem; at ratio Imperatori non conuenit, cum expresse dicat: Imperatoris fortunam maiorem, & indefinitem ei consularum aduenire. Denique, consularum sequi sceptrum imperii, causam igitur non modo iustam, æquam, sed fauorabilem etiam adducit, cur ipse ea lege uti nolit; ne videlicet beneficia in populos, & ciuitates restringeret. Sententia igitur ad præsentem eam accommodata nihil contra obligationem imperatoriam efficit.

Deus Principi leges subiecit, quia pro temporum opportunitate ferre nouas, abolere veteres potest; non tamen ita subiecit, vt illas manentes, & totam Rempublicam obligantes pro arbitrio violare possit.

Leges principi subiecit, vt eis obediat, vel si male sint, tollat.

Nam subiecit & corpora subditorum Principi Deus, & bona eorum, sed ea tantum imperio possidet, non dominio. Ideo sine legitima causa nec bona subditis auferre, nec corporum vi opera, vel in eam sequire potest. l. 5. eod. ad l. Iul. Majest. & tit. de honor. damn. Ita quoque non potest tollere leges, nec secum dispensare, nisi legitima causa sit dispensandi. Nimum igitur laxa erat apud Persas lex Regia, quæ quod vellet permittebat, quæ per adulescentes inducta est; nam initio & legibus ipsi vivebant. Perniciosa vox Iulie in cæstæ mulieris. An nescis te Imperatorem esse, & leges dare, non accipere. In multis itaque rebus Princeps eodem cum cæteris iure vititur. Nouellus 9. c. 11. l. 31. & 7. qui testam. l. pen. & 7. de hered. instit. l. 15. Fruitur tamen suis privilegijs, vt maior alijs censetur. Quia lex est animata, vt lex est mortuus Princeps.

Cum igitur imperatoris sit munus, perpetuo subditis consulere, ideoque sit perpetuus consul, vt lex illa docet; optime vero consulat, si leges ipse seruet, non est legum obseruandarum obligatione eximendus. Nam præter potestatem legitimam, quam usurpant, immensam quandam licentiam sibi arrogabunt, & parua occasione in tyrannos mutabuntur.

Ex lege princeps, nisi valde sanctus, tyrannus erit.

§. 12. Cum contractus, vel actus aliquis redditur irritus per legem aliquam, eadem lege etiam Princeps obligatur, vt reuera actus ipse non sit validus. Ital. 3. t. 2. l. 6. eod. Ex imperfecto testamento nec imperatorem hereditatem vindicare posse, sæpe constitutum est. Licet enim lex imperii solennibus iuris imperatorem soluerit, nihil tamen eam proprium imperii est, quam legibus vivere. PP. 11. Kal. Ian. Lupo & Maximo Cons. 233.

Quia solennibus juris lex imperii Imperatorem soluit, certum est eum teneri, nisi solutus sit, ex natura igitur rei, obligatus est illis Imperator, qui hic lege illa non vititur, qua solutus est, quia turpe visum est; si ex imperfecto testamento hereditatem capteret.

Princeps cum certa lege soluitur, aliter non imitatur.

Cum igitur in solennitatibus juris non seruandis iusta de causa dispensatum est, vt si adit Princeps, agatque ejus persona, fidesque pro solennitatibus geritur.

tibus habeatur, ne sit irritum, quod factum est, satis omnino ostenditur, in ceteris cum obligatum esse. Quamvis enim lex illa irritans pœnalis esse videatur; quia tamen per se intendit, ne sit actus validus, ideo tenetur.

Causa hujus rei est, quia ad vitandas fraudes, ob commune bonum constituta est certa agendi ratio; itaque lex irritans, commune bonum, & juris, justitiæque executionem respicit; quam non minuere, sed augere Princeps tenetur, & firmare. Non est autem omnis lex irritans actum, pœnalis, quia aliquando dat formam actui, ideoque & Principem obligat. Sic Panormitanus in cap. 2. de Constitutionibus. Hæc enim est lex directiua, qua obligatur Respublica.

Cætera solennitates quæ accidentariæ sunt, majestate Principis suppleuntur; quia lex vel consuetudo hoc ei indulgit. Nisi enim ita statuamus multa incommoda sequentur. Nam suo solo testimonio poterit Princeps causas leuare, vel affligere, si nulla testium solennitas, aut numerus requiritur. Nec alia consuetudo est in plerisque locis, cum Principibus enim eodem modo secundum legum formulas omnia transiguntur, sicut inter priuatos. Atque hæc vere est majestas Principis, quæ major est ipso Principe.

Libertati
civium, &
dignitati
Principis
non obest
belientia.

CAPVT XXI.

Veterem legem moribus, & Politia vitalem fuisse.

§. 1. **Q**uæ de veteri lege à Theologis vtiliter disputantur non multum ad politice conducent, itaque paucis illa propositionibus concludam, atque ad alia me accingam.

Leges quædam præter naturales etiam ante legem Moysi datam à Deo posite sunt. In Paradiso lex de non edendo ex arbore scientiæ boni & mali; deinde de animalibus mundis, & immundis.

§. 2. Lex Moysi data, sancta fuit, à bono Deo data, per Angelos, in manu Moysi mediatoris, ejus finis supernaturalis fuit, ut ad virtutem, & consequenter ad æternam vitam educerentur, ut Christum ad quem lex ducebat, nobis figurarent, ut cultum Dei inter tot abscondas idololatriæ caeremonias constitueret, ut Politicum ordinem firmaret.

§. 3. Solis Judæis data fuit, eosque solos obligauit, & eos, qui accepta circumcisione Judæis in Iudæorum coloniam transibant.

§. 4. Triplicia fuisse præcepta, moralia, ceremonialia, iudicialia. Moralia omnes, & semper obligant; Cærimonialia sunt abrogata, & iudicialia per mortem Christi primo mortua, deinde mortifera.

§. 5. Hæc multis modis, & docte, vtilissimeque disputantur, sed ad politice non ad modum faciunt. Vnum est, quod à viris eruditissimis aliquando propositum est. Cur Christianæ Reipublicæ non videntur legibus iudicialibus à DEO ipso latis, cur enim quamvis non obligent, non potius secundum leges Dei, quam impiorum Cæsarum controuersias decidunt? Id vero eo magis quod iusta iudicia illa arbitrari omnes debemus, de legibus Imperatorum merito dubitemus, quarum multæ iniquæ fuerunt. Suis iudiciis Deus inculcat, Deuter. 1. 17. *Præcipis, omnia que facere deberetis.*

Cur non igitur, quæ cap. 21. Exod. præcipiuntur, de seruitutis non seruantur? Cur non si quis furatus bouem fuerit, non cogitur dare quinque pro

uno, sed suspenditur? Et versic. 16. Pro stupro tantum conjugium scemina, & dos imperatur? Et versic. 26. pignus ante noctem iubentur reddere. Hæc & similia cum iusta trutinæ æterna veritas librarit, quare nunc alijs legibus vitimur? cur non uxorem fratris ducit domum frater?

Verum quotquot sunt ejusmodi legum, cum mutabiles sint, non est necessarium à Republica suscipi, nec ideo tamen minus prudenter à Deo latae sunt. Pro captu enim, & ingenio Iudæorum accommodatae fuerunt. Cum vero initia ciuitatum alias leges habuerint, non fuit causa commutandi. Deinde non tulit illas leges Deus, nisi pro illa Republica, quam inmutatum iri prævidebat. Mutatis temporibus leges quoque mutanda sunt. Iure nunc furta puniuntur morte; si enim restituenda essent, cum plerumque pauperes sint, magis ad furta astringerentur.

Tertio, quantum esset ad nequitiam incitamentum, si scortatori diuitis puellæ nuptiæ in præmium cederent? Non ignoro moris id esse cum pares sunt, cum vero est magna differentia, aliud iura statuunt. Sed tum leges illæ in illo populo, & disciplina iustæ erant, nunc materia in multis gentibus mutata est, ut eo pertinere non possint.

Cur iudiciales
leges non
seruantur.

CAPVT XXII.

Antinomus Republica pellendos esse.

§. 1. **E**vangeliū à Christo Dei Filio nobis traditum est; unde lex noua, quam Euangelicam dicimus, ejus auctor est ille, qui & Redemptor, de quo Isaias 33. 22. Dominus iudex noster, Dominus legislator noster, Dominus Rex noster, ipse saluabit nos.

§. 2. Continentur ea lege præcepta moralia, Sacramentalia, & Fidei. Moralia quidam perfectius exposuit Christus, & præcepta sacramentalia omnino noua tradidit, veteribus abolitis. Fidei præcepta explicatiora dedit; nam alioqui etiam Iudæis, & Patribus ante diluuium credendi præcepta data sunt.

§. 3. Illa præcepta nobis omnino seruanda sunt; omnia enim non fidei duntaxat præcepta nos obligant.

§. 4. Hac in re hæreses sunt, erroresque non contra pietatem modo, sed etiam in Republica, & Politica perniciosissimi.

Primo enim Sectarij profitentur legem moralem seruari nequaquam posse. Secundo solam fidem à Deo recipi pro omnium præceptorum obseruatione; ut aliqui; vel fidem solam imputari pro iustitia. Fidem scilicet accipiunt pro fiducia iustitiæ & salutis. Tertio. Credentibus nullius mandati quocumque modo violati pœnas imminere æternas.

Quarto. Christum itaque legislatorem non esse, sed tantum gratiæ promissorem, donatoremque. Hinc ortum habere Antinomi, qui omnem legem contemnunt, & Muntzeriani, qui Lutherici vti principiis; omnem non modo legem, sed etiam Magistratum repudiarunt. Contra eos initio disputauimus, qui conscientias ab obligatione legum humanarum omnino securas arbitrantur, quos ostendi Reipublica perniciosos esse. Nunc hi quidem peccare se violandis legibus, fatentur, sed pœnam non metuere, quod ab omni execratione actiua, & passiua sint liberati; quia nec

Fides, sacramenta, mores absoluti Christiani efficiunt.

Hæreses in Reipublicam peccantes.

Antinomi bella inceperunt.